

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-8>

УДК 331.101.3:338.2(477)

ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ: АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

HUMAN CAPITAL AS A FACTOR OF THE COMPETITIVENESS OF THE NATIONAL ECONOMY: ANALYSIS OF THE CURRENT STATE AND DEVELOPMENT PROSPECTS

Дуга Сергій Юрійович

аспірант,

Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-8252-2354>

Duha Serhii

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті досліджено роль людського капіталу у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки України в умовах глобальних викликів та трансформаційних процесів. Проаналізовано динаміку показників розвитку людського капіталу за субіндексом "Business Sophistication" та Індексом людського розвитку, що дозволило виявити відносні позиції України та динаміку розвитку в глобальному економічному просторі. Особлива увага приділена аналізу стану освітньої системи як ключового компонента формування людського капіталу, включаючи тенденції зміни кількості навчальних закладів та їх якісних характеристик за період незалежності України. На основі проведеного аналізу виявлено основні проблеми та тенденції розвитку людського капіталу в Україні. Запропоновано комплексний підхід до підвищення конкурентоспроможності людського капіталу через стратегічні інвестиції в освіту, розвиток професійних навичок.

Ключові слова: людський капітал, конкурентоспроможність, національна економіка, освіта, професійні навички, індекс людського розвитку.

The article examines the critical role of human capital in ensuring the competitiveness of Ukraine's national economy within the context of global challenges and transformations. The research provides a comprehensive analysis of human capital development indicators through international indices, including the Global Competitiveness Index, Business Sophistication subindex, and Human Development Index, revealing Ukraine's relative positions and development dynamics in the global economic landscape. The study particularly focuses on the correlation between human capital quality and national economic competitiveness, emphasizing the multifaceted nature of this relationship in the modern knowledge-based economy. The research methodology encompasses both quantitative and qualitative approaches, utilizing statistical data analysis, comparative analysis of international rankings, and systematic evaluation of educational system indicators. Special attention is paid to analyzing the educational system's transformation as a fundamental component of human capital formation, including trends in the number of educational institutions and their qualitative characteristics over the period of Ukraine's independence. The findings indicate significant challenges in human capital development in Ukraine, including demographic issues, educational system transformation needs, and the impact of external factors such as military aggression and the COVID-19 pandemic. The study reveals that while Ukraine maintains relatively high positions in certain aspects of human capital development, particularly in the employment of women with advanced degrees and knowledge-intensive employment, there are considerable gaps in innovation linkages and formal training provisions. The article identifies key areas requiring strategic intervention: education system modernization, professional skills development (including soft skills and digital competencies), and healthcare system improvement. The research emphasizes the necessity of implementing comprehensive approaches to human capital development, considering both immediate challenges

and long-term strategic objectives for national economic competitiveness. The practical significance of the research lies in its detailed recommendations for enhancing human capital competitiveness through targeted investments in education, professional development programs, and healthcare initiatives. The study proposes specific measures for adapting the human capital development system to the requirements of the digital economy and the Fourth Industrial Revolution. The scientific novelty of the research consists in developing an integrated approach to analyzing human capital competitiveness in conditions of significant external challenges, considering both traditional metrics and emerging requirements of the modern global economy. The study contributes to the theoretical understanding of human capital's role in national competitiveness while providing practical insights for policy development.

Keywords: human capital, competitiveness, national economy, education, professional skills, human development index.

Постановка проблеми. В умовах динамічної глобальної економіки, де конкуренція за ресурси та інвестиції постійно зростає, ретельне вивчення та розвиток людського капіталу стає невід'ємною складовою формування та підтримки конкурентоспроможності національної економіки. Людський капітал, що виражається в сукупності інтелектуальних, освітніх, кваліфікаційних, навичкових та досвідчених характеристик населення країни, відіграє ключову роль у забезпеченні стійкого економічного зростання та добробуту. Його інтелектуальний потенціал є рушійною силою інновацій, креативності та продуктивності, що веде до створення нових знань, технологій та продуктів.

Освіченість та кваліфікація робочої сили визначають рівень адаптивності до змін у технологіях, потребах ринку та глобальних трендах. Вміння, навички та досвід роблять знання та освіту практично застосовними, забезпечуючи високу якість продукції та послуг, що веде до підвищення конкурентоспроможності на вітчизняному та міжнародному ринках.

Важливість людського капіталу підкреслюється й тим, що він не лише є фактором економічного зростання, але й впливає на рівень життя населення. Висококваліфікована робоча сила здатна генерувати більший дохід, що веде до підвищення добробуту, покращення соціальних показників та розширення можливостей для самореалізації.

Світова економіка загалом вступила у фазу розвитку, яку називають суспільством знань або економікою знань. Саме в такому середовищі людський капітал (ЛК) і робота з ним набувають неабиякої важливості. Багаті та розвинуті країни здобули свій статус шляхом створення, формування та експлуатації людського капіталу працівників підприємств та інших організацій. Важливість окремих компонентів людського капіталу особливо підкреслюється в професіях сфери розумової праці. Основною метою всіх підприємств, і навіть цілих економік, є стійке зростання продуктив-

ності відповідно до певних вимог (наприклад, екологічна спрямованість ведення бізнесу, повага до природного середовища) і створення конкурентної переваги, що може бути лише результатом системного, добре продуманого та відповідним чином скоригованого підходу до використання та розвитку людського капіталу компаній, який вони мають у своєму розпорядженні. Інвестиції у людський капітал, які здійснюються компаніями для його розширення, збільшення вартості або продовження його використання потребують детального дослідження, що можливо за двома напрямками: як ефективність використання людського капіталу на підприємствах і як ефективність інвестицій у людський капітал з точки зору підприємств [1, с. 160].

Збалансований розвиток людського капіталу є однією з ключових цілей Організації Об'єднаних Націй, яка визначає вектор економічних трансформацій, соціалізації економіки, її спрямування на вдоволення потреб конкретної людини та забезпечення її права на гармонійний розвиток. Інвестиції у людський капітал є і на порядку денному багатьох глобальних фінансових інституцій, таких як Світовий банк і Міжнародний валютний фонд. Так Група Світового банку визначає інвестиції у людський капітал однією із трьох напрямів своєї діяльності для досягнення подвійної мети – викоринення крайньої бідності та забезпечення загального процвітання у всіх країнах [2, с. 104].

Актуальність теми людського капіталу зумовлена тим, що людину розглядають у центрі економіки як невичерпний ресурс, який є основоположним у функціонуванні підприємств. У сучасних умовах діяльності підприємств визначальними стають інвестиції в персонал. Людський капітал перетворився на один з головних чинників економічного розвитку. Міжнародний досвід засвідчує, що успіхів в економічному, соціальному та інноваційному розвитку в довготривалому періоді досягають підприємства, де особлива

увага приділяється людському капіталу та підвищенню його конкурентоспроможності [3].

Постановка завдання. Метою статті є дослідити сучасний стан та тенденції розвитку людського капіталу України, проаналізувати його вплив на конкурентоспроможність національної економіки та визначити ключові напрями підвищення якості людського капіталу в умовах глобальних викликів

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробкою методів вимірювання, управління й інвестування людського капіталу займаються вітчизняні дослідники В. Антонюк, В. Близнюк, О. Головінов, О. Грішнова, Т. Давидюк, І. Журавльова, А. Кудлай, С. Климко, Л. Михайлова, В. Сопко та інші. Відомими є праці, присвячені оцінці вартості інтелектуального та людського капіталу таких авторів як М. Бендікова, Є. Джамайя, Ю. Леонт'єва. Оцінкою людського капіталу вчені і практики займаються декілька десятиліть, але й досі єдиного підходу для розрахунку комплексного показника, що забезпечує достовірну оцінку людського капіталу, не вироблено. Основна увага вчених приділена прикладним аспектам, зокрема, методичному, організаційному і процедурному забезпеченню оцінки людського капіталу [3, с. 94].

Визначення конкурентних позицій України у глобальному економічному просторі, а також аналіз її інноваційного розвитку у порівнянні з іншими країнами на основі різних міжнародних рейтингів останнім часом становлять науковий інтерес, про що свідчить значна кількість праць дослідників, серед яких: В. М. Головатюк, І. Ю. Підоричева, В. П. Соловійов, О. В. Машталер, Н. І. Горбаль, О. Ю. Григор'єв, А. Ю. Козачук, Н. Ю. Козачук, І. А. Дернова, Т. М. Боровик, Л. В. Кравченко, М. В. Ковбатюк, В. В. Шкляр, Н. В. Лепетюха, А. С. Липська, І. Осьмірко, Н. Солопун, М. Є. Шкурат, Ю. І. Миколайчук та інші [4]. Так, Н. І. Горбаль, О. Ю. Григор'єв, А. Ю. Козачук, Н. Ю. Козачук проаналізували Індекс глобальної конкурентоспроможності України (The Global Competitiveness Index – GCI) та показник, запропонований Міжнародним інститутом менеджменту і розвитку (IMD) «World Competitiveness Yearbook» порівняно з найближчими сусідами і виявили дисбаланси у конкурентній позиції України, які проявляються у достатній кваліфікації та креативності персоналу на тлі інституційних, макроекономічних і фінансових проблем, та зробили висновок про необхідність підвищення рівня

інноваційного розвитку для забезпечення конкурентоспроможності [4].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість досліджень у сфері людського капіталу, недостатньо вивченими залишаються питання його конкурентоспроможності

Вклад основного матеріалу дослідження. Людський капітал формує 70% національного багатства розвинутих країн і тільки 30% національного багатства України [5, с. 131]. Що ще гірше, поки розвинені країни нарощують людський капітал, Україна його втрачає: демографічні та міграційні втрати, невідповідність освіти та кваліфікації працівників вимогам часу, низька продуктивність праці та економічна інноваційність, масштабне вторгнення росії на території України веде нас до катастрофи. За найоптимістичнішими прогнозами, через 10 років кількість працездатного населення в Україні скоротиться на 5,5%, а українська економіка фізично не зможе рости швидше 2,5% на рік. Надзвичайно низька продуктивність праці в Україні й надалі знижуватиметься, оскільки велика кількість жителів наразі безробітні, виїжджають з країни, а багато компаній призупиняють роботу та скорочують кількість працівників. Виявлення першопричин існуючих проблем і створення ефективної стратегії відновлення людського капіталу є головною умовою відновлення України після війни [5, с. 131].

Звіти Всесвітнього економічного форуму щодо оцінки рівня конкурентоспроможності кожної окремої країни виступають важливим інструментом для політичних і бізнес-лідерів у встановленні внутрішніх слабких і сильних сторін національних економік, оцінюванні ефективності економічної політики та інституційних змін. Експерти ВЕФ визнають конкурентоспроможність як комплексну сукупність інституцій, політичних стратегій та чинників, які визначають рівень продуктивності економіки і впливають на можливості досягнення країною високого рівня процвітання.

Головним засобом узагальненої оцінки конкурентоспроможності держав є Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який щорічно розраховується Всесвітнім економічним форумом для того, щоб оцінити конкурентоспроможність 140 економік для забезпечення розуміння чинників їхньої продуктивності та розвитку. Цей індекс аналізує конкурентоспроможність у 12 сферах (інститути, інфраструктура,

макроекономіка, здоров'я та початкова освіта, вища освіта та навчання, ефективність ринку товарів, ефективність ринку праці, розвиток фінансового ринку, технологічна готовність, розмір ринку, бізнес-динаміка й інновації), які включають 114 показників, а потім узагальнюються в єдиний індекс, що відображає загальну конкурентоспроможність економіки країни [5, с. 131].

В останні роки провідні позиції в рейтингу серед у середньому 140 країн світу за індексом глобальної конкурентоспроможності займають Швейцарія, Сінгапур, США та Нідерланди. Всесвітній економічний форум постійно вдосконалює методику розрахунку індексу глобальної конкурентоспроможності відповідно до змін та перетворень у макрота мікроекономічних сферах у світі. Так, у 2018 році було змінено методику розрахунку індексу: залишилося 12 компонентів, але трохи змінилися їхні назви, зменшилася кількість показників зі 114 до 98, серед яких 64 – нові. Ці зміни в методиці обумовлені стрімким розвитком країн під впливом Четвертої індустріальної революції та динамічним розвитком цифрових технологій, які не враховувалися раніше [5, с. 131].

У 2019 році Україна отримала 56,99 бала зі 100 можливих у рамках Індексу глобальної конкурентоспроможності, який публікується Всесвітнім економічним форумом. Середнє значення цього показника для України за період з 2007 по 2019 роки склало 16,02 бала. Найвищого значення (57,03 бала) країна досягла у 2018 році, тоді як найнижчий показник (3,90 бала) був зафіксований у 2011 році.

Такий результат демонструє позитивну динаміку конкурентоспроможності України за останні роки, хоча її показники залишаються нижчими порівняно з багатьма іншими країнами світу. Індекс оцінює різні аспекти економічної діяльності, включаючи якість інституцій, інфраструктури, макроекономічну стабільність, інноваційний потенціал та рівень освіти і охорони здоров'я. Україна у 2021 році посіла 54-те місце у Світовому рейтингу конкурентоспроможності (World Competitiveness Rankings). У дослідженні MIM окремо виділяють цифровий рейтинг, в якому Україна на 58-му місці, та рейтинг кадрового потенціалу, в якому є зростання до 42-го місця [7, с. 22].

Однак, через пандемію COVID-19, WEF не публікував традиційний GCI у 2020 та 2021 роках. Замість цього були представлені інші звіти, що аналізували вплив пандемії на економіку країн.

У 2022 та 2023 роках WEF не відновив публікацію GCI у традиційному форматі. Таким чином, офіційні дані щодо позиції України в GCI за період 2020–2023 років відсутні.

Людський капітал, який представляє собою накопичення знань, навичок, досвіду та інтелектуальних ресурсів, стає ключовим фактором конкурентоспроможності в сучасному світі. Особливо важливою стає його роль на міжнародному рівні, де підприємства мають різну поведінкову. Для забезпечення стабільного розвитку суспільства важливо вміти повністю використовувати наявні навички людського капіталу, захищати їх від старіння та невідповідності актуальним завданням, а також постійно звертати увагу на інші фактори економічного прогресу. Останнім часом проблематика, пов'язана з людським капіталом і взаємодією науки, освіти та бізнесу, стала однією з пріоритетних у глобальному та національному політичному порядку [8, с. 31].

Ключові параметри соціально-економічного розвитку формуються на макроекономічному рівні та відображаються через аналіз: наявного фінансово-ресурсного потенціалу, стану продуктивних сил і виробничих відносин, ефективності розподілу капіталу та інвестицій, а також показників результативності системи соціальних стандартів. Це визначає комплекс факторів, спрямованих на покращення стану сучасного українського суспільства та стимулювання його соціально-економічного розвитку.

В умовах глобалізації розвиток людського капіталу пов'язаний із концепцією безперервної освіти та передбачає постійне формування в людини знань, умінь, навичок, які вона може активно та ефективно використовувати у своїй професійній діяльності. Людський капітал безпосередньо пов'язаний з економічним зростанням. На думку дослідників, людський капітал активно впливає на зростання економічних показників, сприяє їхньому подальшому розвитку, застосовує знання й навички залучених до економічної діяльності осіб. Людський капітал, з економічного погляду, поєднує знання, навички та досвіди. Навички додають економічній цінності, оскільки висококваліфіковані працівники сприяють зростанню продуктивності. Зважаючи на погляди багатьох науковців, можемо стверджувати, що люди самі собою (і їх потенціал) виступають не тільки основною метою суспільного розвитку, але й стають головним механізмом для її реалізації, що засвідчується такими базовими компонентами парадигм людського

розвитку, як новий діапазон можливостей і збільшення продуктивності. Люди під час власної праці отримують дохід, перетворюючи на нього отримані знання й практичний досвід. З огляду на активні цифрові тенденції розвитку економіки, важливим показником людського капіталу є уміння впроваджувати цифрові технології та інновації в різні сфери діяльності[9, с. 1].

Далі розглянемо показники субіндексу "Business Sophistication" та його складових для України (2020–2023 роки), де відображено зміни в оцінці та рейтингу України за ключовими аспектами розвитку бізнес-середовища, які впливають на її інноваційний потенціал.

Субіндекс "Business Sophistication" є частиною Глобального індексу інновацій (Global Innovation Index) і включає три основні компоненти:

1. Knowledge Workers (Працівники знань): відображає здатність економіки залучати кваліфікованих працівників, їхню зайнятість у знаннямістких галузях та інвестиції бізнесу у формальне навчання.

2. Innovation Linkages (Інноваційні зв'язки): оцінює співпрацю між бізнесом, науковими установами та університетами, що сприяє створенню нових інновацій.

3. Knowledge Absorption (Засвоєння знань): показує здатність підприємств до впровадження нових технологій і знань, а також залучення наукового таланту до біз-

несу.

Динаміка показників субіндексу "Business Sophistication" та його складових для України (2020–2023 роки) наведені в таблиці 1.

Субіндекс розвитку бізнесу залишився відносно стабільним, змінившись з 29,5 (54 місце) у 2020 році до 32,4 (48 місце) у 2023 році, це вказує на невелике покращення рейтингу, незважаючи на скромні зміни балів.

Ключові сильні сторони:

1) «Жінки, зайняті з вищим ступенем» є найсильнішим показником України, незмінно посідаючи 2-3 місце у світі;

2) Наукоємна зайнятість показує відносно хороші показники, коливаючись від 32 до 38 місця.

Сфери для вдосконалення:

1) Інноваційні зв'язки залишаються складними, з рейтингом у діапазоні 77-84;

2) Компанії, що пропонують формальне навчання, демонструють низькі результати, опустившись з 63-го на 67-ме місце.

Більшість показників показують відносну стабільність протягом чотирьох років. Невеликі покращення в одних сферах (як-от «Працівники знань») компенсуються невеликими зниженнями в інших. Загальна тенденція свідчить про стабільний, але помірний прогрес у вдосконаленні бізнесу та розвитку людського капіталу. Дані вказують на те, що, незважаючи на те, що в Україні зберігаються відносно високі показники людського розвитку, існують

Таблиця 1

Показники субіндексу "Business Sophistication" та його складових для України (2020–2023 роки)

Показник по Україні	2020		2021		2022		2023	
	оцінка	місце	оцінка	місце	оцінка	місце	оцінка	місце
Субіндекс Business sophistication, у тому числі:	29,5	54	28,9	53	32,3	48	32,4	48
Knowledge workers	39	47	38,9	45	45,2	42	44,6	42
1.1. Knowledge-intensive employment	37,7	32	37,5	32	37,6	38	37,9	36
1.2. Firms offering formal training, % firms	24,3	63	24,3	64	24,3	66	24,3	67
1.3 Females employed w/advanced degrees, % tota	30,4	3	30,2	2	30,2	2	30	2
2 Innovation linkages	18,8	81	18	84	21,3	78	19,4	77
2.1. University/industry research collaboration	40,5	50	42,3	67	41,5	73	44,7	63
3. Knowledge absorption	30,6	59	29,7	59	30,6	63	33,2	66
3.1. Research talent, % in business enterprise	27,3	47	27,3	45	27,3	46	27,3	46

Джерело: складено автором за матеріалами [10–13]

можливості для покращення розвитку бізнесу та інноваційних зв'язків. Високий рейтинг країни щодо зайнятості жінок із вченим ступенем є значною конкурентною перевагою у розвитку людського капіталу.

Глобальний людський розвиток оцінюється за Індексом людського розвитку (ІЛР) – це комплексний показник, який використовується для оцінки загального рівня розвитку країни з точки зору трьох ключових аспектів: тривалості життя, рівня освіти та матеріального добробуту населення. ІЛР розроблено Програмою розвитку ООН (ПРООН) і є основою для оцінки соціально-економічного стану країн світу. На рисунку 1 показано тенденції індексу людського розвитку (HDI) з 2000 до приблизно 2023 року, порівнюючи показники України (червона лінія) з глобальним показником (синя лінія).

Значення ІЛР України починалося приблизно з 0,70 у 2000 році та досягло максимуму приблизно на рівні 0,77 у 2013–2015 роках.

Глобальний показник показує стабільне зростання з приблизно 0,65 у 2000 році до 0,74 у 2020 році. Обидві лінії показують спад після 2020 року, ймовірно, через глобальні виклики, включаючи пандемію COVID-19. Протягом усього періоду Україна постійно підтримувала вищі значення ІЛР, ніж середньосвітові. Розрив між Україною та середньосвітовим показником був найбільшим на початку

2000-х років і поступово скорочується.

Індивід, здатний до пошуку нових знань і прийняття нестандартних рішень, є об'єктом багатогранних економічних досліджень. Його розвиток сприяє формуванню людського капіталу, який виступає ключовим чинником динамічного економічного зростання. У контексті економічного забезпечення та підвищення якості життя населення якість людського капіталу визначається такими характеристиками, як рівень освіти, накопичені знання, інноваційна активність та мобільність працівників.

Збільшення інвестицій у сферу освіти, професійної підготовки, охорони здоров'я та підвищення мобільності населення сприяє акумуляції людського капіталу, що, у свою чергу, розвиває людський потенціал у всіх його проявах та розширює спектр можливостей для індивідуального вибору. Освіта виконує центральну роль у забезпеченні ефективного використання нових знань і навичок, що сприяє підвищенню рівня культури та загального розвитку суспільства. Таким чином, освіта стає вагомим рушійним силою як соціального, так і економічного прогресу.

У цьому контексті освіта розглядається як фундаментальний вид інвестицій у людський капітал, що приносить не лише безпосередні економічні вигоди, але й суттєві зовнішні соціальні ефекти. Вона також виступає катализатором економічного зростання, формуючи

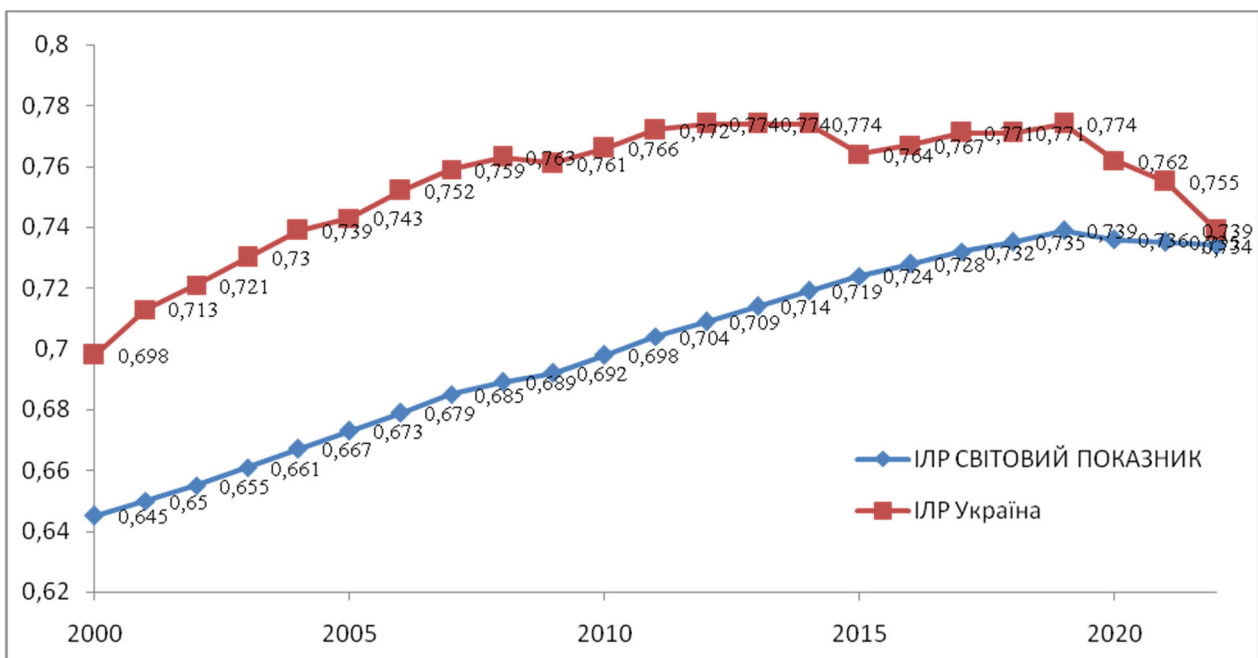

Рис. 1. Індекс людського розвитку в Україні

Джерело: складено автором за матеріалами [14]

основу для інноваційного розвитку та підвищення конкурентоспроможності економіки.

Розглянемо динаміку кількості освітніх установ та чисельності учнів і слухачів на території України протягом років її незалежності. На рисунках 2-3 представлені дані щодо кількості закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти за період з 1990 по 2023 роки [15].

Протягом усього досліджуваного періоду спостерігається стійке зменшення кількості закладів освіти. Хоча в останні роки темпи цього скорочення дещо уповільнилися, загальна динаміка залишається негативною.

Можливими факторами, що спричиняють скорочення кількості закладів освіти:

- Демографічні зміни: зменшення рівня народжуваності та зміщення населення в певних регіонах можуть призвести до зниження попиту на освітні послуги, що, в свою чергу, веде до скорочення кількості навчальних установ.

- Освітні реформи: структурні трансформації в системі освіти, такі як зростаюча увага до дошкільної освіти або розвиток професійної підготовки, можуть спонукати до оптимізації освітніх установ, включаючи їх

об'єднання чи ліквідацію менш ефективних закладів.

- Економічні чинники: економічні спади, а також зміни в державному фінансуванні освітніх програм можуть впливати на здатність підтримувати і розвивати наявну кількість навчальних закладів, що призводить до їх скорочення.

У сучасній економічній теорії та практиці підкреслюється критичне значення здоров'я людини як основного чинника людського капіталу. Інвестування в охорону здоров'я не лише сприяє підвищенню загального благополуччя населення, але й має важливе значення для економічного розвитку країни через його прямий вплив на продуктивність праці та тривалість активної економічної діяльності. Інвестиції в здоров'я людини вважаємо важливим фактором підвищення продуктивності праці та забезпечення стабільного функціонування людського капіталу підприємства. Дослідження показують, що країни з високим рівнем здоров'я населення, зазвичай, мають вищі показники економічного розвитку та конкурентоспроможності. Тому розуміння і підтримка взаємозв'язку між інвестиціями в здоров'я та ефективним використанням

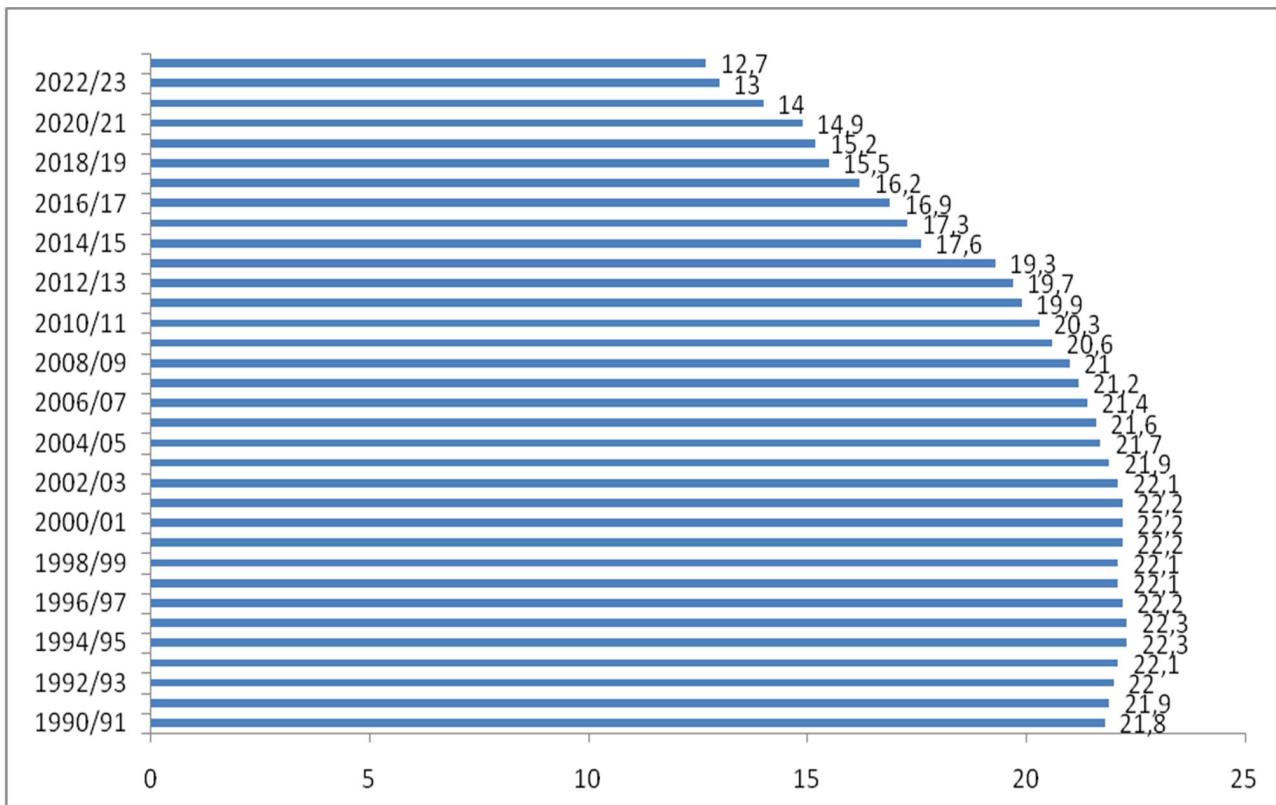

Рис. 2 Кількість закладів загальної середньої освіти, тис

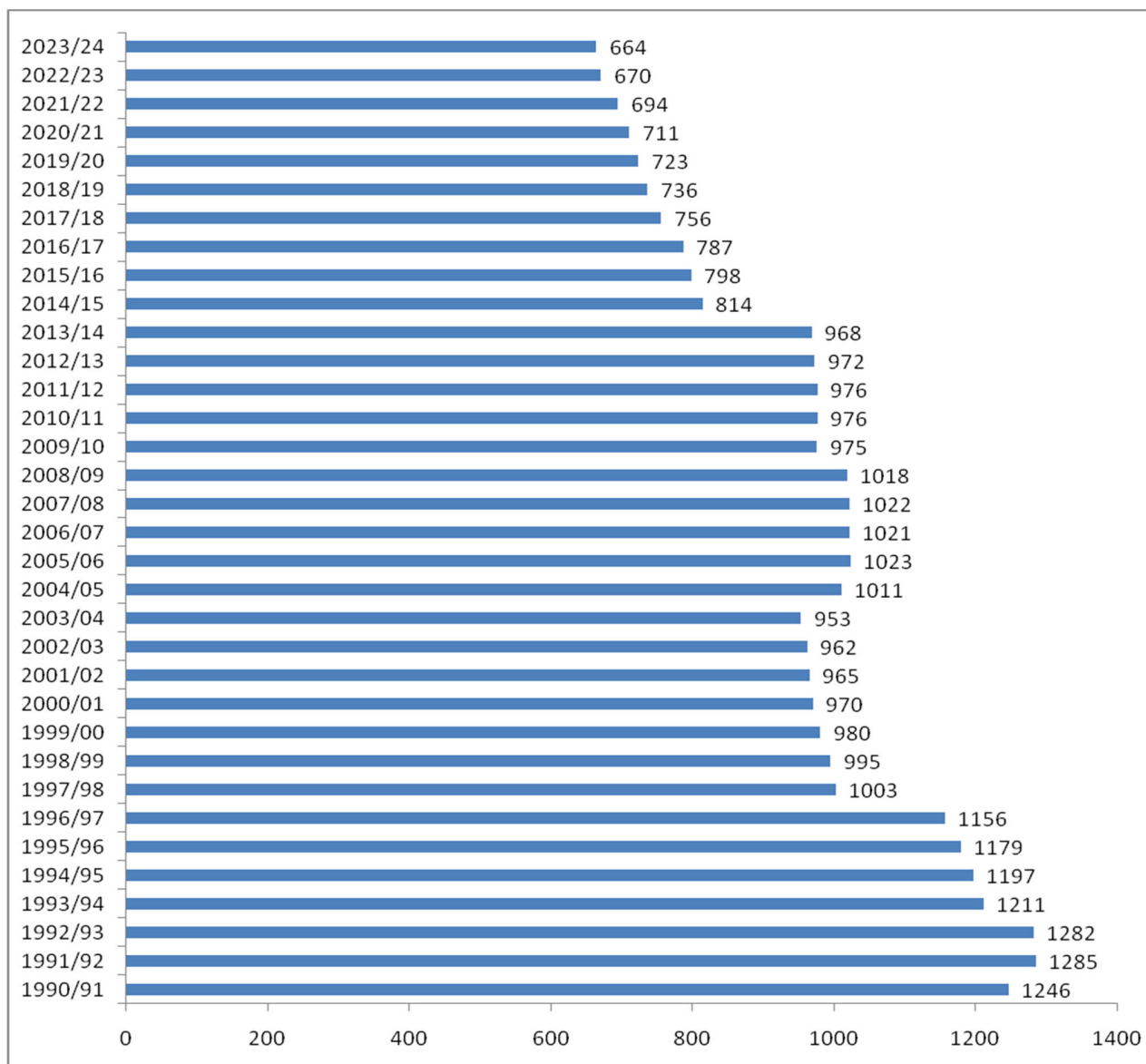

Рис. 3 Кількість закладів професійної (професійно-технічної) освіти, тис

Джерело: складено автором за матеріалами [16]

людського капіталу є критично необхідним для сталого зростання сучасних економічних систем [16].

На основі проведеного аналізу можна зробити наступні **висновки**: Зважаючи на сучасний достатньо невисокий рівень соціального розвитку України, неважко зрозуміти, що саме це і надалі створюватиме перешкоди для кількісного та якісного зростання людського капіталу в країні тому Ключові аспекти забезпечення конкурентоспроможності людського капіталу в Україні є:

1. Інвестиції в освіту:

– Реформування освітньої системи (забезпечення сучасних підходів до навчання,

таких як STEAM-освіта (наука, технології, інженерія, мистецтво, математика, підтримка безперервної освіти (lifelong learning тощо);

– Відповідність освіти ринковим потребам (налагодження зв'язків між навчальними закладами та роботодавцями; оновлення навчальних програм відповідно до потреб інноваційних галузей тощо).

2. Розвиток професійних навичок:

– Формування "м'яких навичок" (soft skills): комунікація, лідерство, критичне мислення, командна робота;

– Підтримка цифрових навичок (навчання роботі з сучасними технологіями, включаючи штучний інтелект, блокчейн,

хмарні обчислення, створення національних платформ для розвитку цифрових навичок тощо).

3. Покращення стану здоров'я:

– Інвестиції в охорону здоров'я (поліпшення доступу до якісної медичної допомоги,

програми профілактики захворювань і здорового способу життя тощо);

Психологічна підтримка (впровадження програм для подолання стресу та ментального здоров'я в умовах військових і економічних викликів).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Плаксюк, В. Горватова, О. Якушев ЛЮДСЬКИЙ КАПІТАЛ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КОМПАНІЇ, Академічний огляд, № 1 (58), 2023, С. 160-174 DOI 10.32342/2074-5354-2023-1-58-12

2. Ольга А. Зінченко, Алла О. Самойленко ГЛОБАЛЬНИЙ ВИМІР РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ, Міжнародні економічні відносини, №8 (230), 2020, с. 104-113 , DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-230-104-113

3. Перерва П.Г., Кучинський В.А. Розвиток ринкового потенціалу підприємств на основі ефективного формування і використання людського капіталу, № 3 (9), 2019, с. 94-103, DOI: 10.5281/zenodo.3805253

4. Чмутова І.М., Гайналій А.О. (2021), АНАЛІЗ ПОЗИЦІЙ УКРАЇНИ У ВИМІРІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ – ІННОВАЦІЙНІСТЬ, Економіка та суспільство, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-80>

5. Галина БОЙКІВСЬКА, Ксенія САЛАДЯК, РОЛЬ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ, Вісник Хмельницького національного університету, № 5, Том 1, 2022, с. 131-134, [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-21](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-21)

6. Наталія Волоснікова, Світлана Климова, Ніно Губанова, Марина Косич, Вікторія Яцина НАПРЯМИ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ, ФІНАНСОВО-КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ, Том 4 (45), 2022, с. 365-373, DOI: 10.55643/fscaptr.4.45.2022.3784

7. Купріна Н.М ГЛОБАЛЬНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ І ЕКОНОМІЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ СУБ'ЄКТІВ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ, Економічний вісник Дніпровського державного технічного університету, № 2(7), 2023, с. 22-31, 10.31319/2709-2879.2023iss2(7).293541pp22-31

8. Морозова О. О. Актуальність використання людського капіталу на підприємствах: міжнародний аспект, БІЗНЕСІНФОРМ, № 3, 2024, с. 31-39, DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-31-39>

9. Калиновський Андрій Олегович , Брецько Юрій Михайлович , Смаглій Артем Олегович, Аналіз моделей розвитку людського капіталу в умовах повоєнного відновлення України, академічні візії, Випуск 31, 2024, с. 1-12, DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11296440>

10. Dutta, Soumitra; Lanvin, Bruno; Wunsch-Vincent, Sacha; Cornell University; INSEAD; World Intellectual Property Organization. Global innovation index 2020 : Who Will Finance Innovation? - Режим доступу: <https://tind.wipo.int/record/42316?v=pdf#files> – Дата звернення : 06.01.2025 – Назва з екрану

11. Режим доступу: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf– Дата звернення : 06.01.2025 – Назва з екрану

12. Режим доступу: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-global-innovation-index-2022-29092022>– Дата звернення : 06.01.2025 – Назва з екрану

13. Режим доступу: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>– Дата звернення : 06.01.2025 – Назва з екрану

14. ІНДЕКС ЛЮДСЬКОГО РОЗВИТКУ Україна. Режим доступу: https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index?_gl=1*11cl1ri*_gcl_au*NzlxMDY2NTEwLjE3MzMwODE3NTM.*_ga*MTMxODk1OTk3NC4xNzAzNDE4ODcw*_ga_3W7LPK0WP1*MTczNDgxMdc4Ni4xNi4xLjE3MzQ4MTA4MTguMjguMjC4w#/indicies/HDI– Дата звернення : 06.01.2025 – Назва з екрану

15. Статистична інформація. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 07.01.2025)

16. Н. В. Міщук О. С. Гусарук ВПЛИВ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ НА ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ, Ефективна економіка, № 10, 2024, DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.71>

REFERENCES:

1. O. Plaksiuk, V. Horvatova, O. Yakushev LluDSKYI KAPITAL YaK FAKTOR PIDVYShchENNIa EFEKTYVNOSTI TA KONKURENTOSPROMOZhNOSTI KOMPANII, Akademichnyi ohliad, № 1 (58), 2023, S. 160-174. DOI 10.32342/2074-5354-2023-1-58-12
2. Olha A. Zinchenko 1 , Alla O. Samoilenko HLOBALNYI VYMIR ROZVYTKU LluDSKOHO KAPITALU, Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny, № 8 (230), 2020, s. 104-113. DOI: 10.32752/1993-6788-2020-1-230-104-113
3. Pererva P.H., Kuchynskiy V.A. Rozvytok rynkovoho potentsialu pidpriemstv na osnovi efektyvnoho formuvannia i vykorystannia liudskoho kapitalu, № 3 (9), 2019, s. 94-103. DOI: 10.5281/zenodo.3805253
4. Chmutova I.M., Hainalii A.O. (2021), ANALIZ POZYTsII UKRAINY U VYMIRI KONKURENTOSPROMOZhNIST – INNOVATSIINIST, Ekonomika ta suspilstvo, DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-80>
5. Halyna BOIKIVSKA, Kseniia SALADIAK, ROL LluDSKOHO KAPITALU V ZABEZPEChENNI EFEKTYVNOHO ROZVYTKU PIDPRYIeMSTV, Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu, № 5, Tom 1, 2022, s. 131-134, [https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5\(1\)-21](https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-310-5(1)-21)
6. Nataliia Volosnikova, Svitlana Klymova, Nino Hubanova, Maryna Kosych, Viktoriia Yatsyna NAPRIaMY ROZVYTKU KONKURENTOSPROMOZhNOSTI UKRAINY V UMOVAKh HLOBALIZATsII, FINANSOVO-KREDYTNADIIaLNIST: PROBLEMY TEORII TA PRAKTYKY, Tom 4 (45), 2022, s. 365-373, DOI: 10.55643/fcapt.4.45.2022.3784
7. Kuprina N.M HLOBALNA KONKURENTOSPROMOZhNIST I EKONOMICHNA TRANSFORMATsIIa NATsIONALNOI EKONOMIKY TA YII SUBIeKTIV: TEORETYChNYI TA PRAKTYChNYI ASPEKT, Ekonomichnyi visnyk Dniprovskoho derzhavnoho tekhnichnoho universytetu, № 2(7), 2023, s. 22-31, 10.31319/2709-2879.2023iss2(7).293541pp22-31
8. Morozova O. O. Aktualnist vykorystannia liudskoho kapitalu na pidpriemstvakh: mizhnarodnyi aspekt, BIZNESINFORM, № 3, 2024, s. 31-39, DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-3-31-39>
9. Kalynovskyi Andrii Olehovych , Bretsko Yurii Mykhailovych , Smahlii Artem Olehovych, Analiz modelei rozvytku liudskoho kapitalu v umovakh povoiennoho vidnovlennia Ukrainy, akademichni vizii, Vypusk 31, 2024, s. 1-12, DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11296440>
10. Dutta, Soumitra; Lanvin, Bruno; Wunsch-Vincent, Sacha; Cornell University; INSEAD; World Intellectual Property Organization. Global innovation index 2020 : Who Will Finance Innovation? - Rezhym dostupu: <https://tind.wipo.int/record/42316?v=pdf#files> – Data zvernennia : 06.01.2025 – Nazva z ekranu
11. Rezhym dostupu: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_gii_2021.pdf– Data zvernennia : 06.01.2025 – Nazva z ekranu
12. Rezhym dostupu: <https://ukrpatent.org/uk/news/main/wipo-global-innovation-index-2022-29092022>– Data zvernennia : 06.01.2025 – Nazva z ekranu
13. Rezhym dostupu: <https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo-pub-2000-2023-en-main-report-global-innovation-index-2023-16th-edition.pdf>– Data zvernennia : 06.01.2025 – Nazva z ekranu
14. INDEKS LluDSKOHO ROZVYTKU Ukraina - Rezhym dostupu:https://hdr.undp.org/data-center/human-development-index?_gl=1*11cl1ri*_gcl_au*NzIxMDY2NTEwLjE3MzMwODE3NTM.*_ga*MTMxODk1OTk3NC4xNzAzNDE4ODcw*_ga_3W7LPK0WP1*MTczNDgxMDc4Ni4xNi4xLjE3MzQ4MTguM-jguMC4w#/indicies/HDI– Data zvernennia : 06.01.2025 – Nazva z ekranu
15. Statystychna informatsiia. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. URL:<https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennia: 07.01.2025)
16. N. V. Mishchuk O. S. Husaruk VPLYV LluDSKOHO KAPITALU NA INNOVATsIINYI ROZVYTOK TA PIDVYShchENNIa KONKURENTOSPROMOZhNOSTI PIDPRYIeMSTV, Efektyvna ekonomika, № 10, 2024, DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.10.71>